

Palo's 'in-depth process tracing'. This book is not an easy read. The abundance of information and perspectives makes the text dense and by times difficult to navigate. But the persistent reader is rewarded with a rich and multilayered account. In fact, Palo offers three books in one: an encyclopedic synthesis of Belgian foreign policy, a thoughtful analysis of the foreign policy options of small democracies, and a historiographical review on Belgian international relations. The end-result is impressive, and should be a fixture in the libraries of both political scientists and historians interested in how small democracies operate, survive, and thrive in a big and volatile world. It might even inspire them to look over the disciplinary fence.

Nel de Mùelenaere

LODE WILS

Op zoek naar een natie. Het ontstaan van Vlaanderen binnen België,

Kalmthout, Polis, 2020, 414 p.

Het kan niet ontkend worden dat de nu 91-jarige Lode Wils een heel productieve en onvermoeibare historicus is, met legio publicaties over de Vlaamse Beweging die zowel tijdens zijn professoraat in Kortrijk en Leuven als tijdens zijn emeritaatsperiode tot stand kwamen. Meerdere boeken zagen het licht, waarvan sommige na verloop van tijd in een nieuw jasje verschenen of waarbij de aparte volumes samengebundeld werden. Tal van artikels die hij voor tijdschriften schreef, verschenen ook opnieuw in verzamelbundels. Zijn leerlingen zorgden daarvoor bij zijn emeritaat en uitgeverij Polis doet nu hetzelfde met een twintigtal andere al eerder gepubliceerde artikels. Jammer genoeg is dit boek één van de laatste van de verdwijnende uitgeverij Polis geworden.

Wils' nieuwste boek telt dus verschillende genres. *Wetenschappelijke Tijdingen*, het tijdschrift waaraan Wils al jarenlang meewerkt, wijdt aan voor de Vlaamse Beweging belangrijke of controversiële werken steeds uitvoerige besprekingen waarin specialisten er hun licht laten over schijnen. Wils nam die taak zeer dikwijls op zich. Die teksten vormen het hoofdaandeel van dit boek. De andere komen uit verzamelbundels rond spe-

cifieke thema's. Hij publiceert deze artikels - op twee na die hij bijwerkte - in hun oorspronkelijke vorm en daterend uit de periode 1992-2019.

Wils selecteerde deze artikels en bracht ze samen onder één noemer: zoals de ondertitel van het boek zegt gaat het over het ontstaan van Vlaanderen binnen België. Dat betekent dus dat hij eerst aandacht heeft voor het ontstaan van België lang voor, in en na 1830 en de lijn doortrekt tot vandaag. Tegen de achtergrond van de grote maatschappelijke transformaties in de westerse samenlevingen schetst hij de doorbraak van de naties in de 19de eeuw en van de recente periodes waarin nationale identiteiten eveneens sterk aanwezig zijn. Dan volgen, chronologisch geordend, de case-studies die de evolutie sinds 1830 concreter maken. Met de portretten van Willem I en Hendrik Conscience komen de scheiding van 1830 en de Vlaamse Beweging in het jonge België aan bod. De liberale Pangermanist Pol De Mont, de katholieke flamingant Karel van Caeneghem en de liberale Vlaamsgezinde Nicolaas Cupérus brengen ons bij de Vlaamse Beweging op het einde van de 19de en het begin van de 20ste eeuw. De Duitse *Flamenpolitik* en het activisme ontbreken evenmin, noch Wils' bekende stelling dat de Eerste Wereldoorlog en het Duitse ingrijpen de anti-Belgische stroming schiepen en Den Haag het knooppunt van beide bewegingen was. Een andere stelling -hoe Albert I in het interbellum de Vlaamse Beweging afremt- krijgt uiteraard ook aandacht. Op basis van de analyse van een verslagboek krijgen we vervolgens een gedetailleerd zicht op de werking van de Katholieke Vlaamse Landsbond, een creatie van de katholieke flamingant Frans Van Cauwelaert, aan wie Wils een heel uitvoerige biografie wijdde. Met een stuk over de latere oprichter van Verdinaso, Joris Van Severen, komen linkse en rechtse stromingen tijdens de complexe naoorlogse jaren 1918-1920 aan bod. Streuvels' biografie laat zien dat deze auteur tijdens de Eerste Wereldoorlog nog steeds in Duitsland uitgegeven werd. De autobiografie van de Nederlandse historicus Pieter Geyl is voor Wils dan weer de gelegenheid om de Groot Nederlandse beweging in het interbellum centraal te stellen. De stukken over Elias en Van Roosbroeck brengen ons bij

twee historici die wegens collaboratie in de Tweede Wereldoorlog veroordeeld werden, maar verder bleven schrijven, de eerste in de gevangenis en de tweede in ballingschap in Noord-Brabant. In de kritiek op de biografie van Leo Vindevogel viseert Wils tot slot de Vlaamsnationalistische biografen, die zijn proces en ter dood veroordeling inschakelen om de vernietiging van België te cultiveren.

In elk van deze bijdragen wordt de problematiek uit de ondertitel de lezer dus wel aangereikt, maar het spreekt vanzelf dat de thematiek op deze wijze niet systematisch aan bod kan komen en er nog heel wat hiaten zijn. Want hoe sterk is precies die Belgische natie geweest en hoe is die sterkte afgenomen en is er ruimte gecreëerd voor andere identitaire projecten? Hoe zit het met het ontstaan van het anti-Belgische sentiment in de Vlaamse Beweging? Bestond dat echt niet voor de Duitsers ingrepen? Hoe diep zaten die antigevoelens ingeworteld in het vnv en de Groot-Nederlandse beweging en later in de vu, de nva, het Vlaams Belang en aanverwante organisaties? Welke rol speelden niet enkel de katholieken maar ook de liberalen en de socialisten in het proces van de Belgische en Vlaamse natievorming? Welke functies gingen uit van de interactie met de Waalse Beweging? Kortom, een uitgebreid onderzoeksprogramma ligt nog voor ons, waaraan Wils in deze bundel wel al een belangrijke stimulans geeft. Misschien ware het voor de lezer handig geweest indien deze bredere problematiek en haar verschillende vraagstellingen het betoog zouden hebben verhelderd. Het inleidende stuk dat daar nu voor moet dienen is te algemeen om alle artikels in perspectief te kunnen plaatsen.

Van Wils weten we dat hij graag strak vasthoudt aan de eigen historische interpretaties en met collega's die er anders over denken niet enkel in het notenapparaat maar ook in de teksten zelf in debat gaat. Zelf kan hij ook wel tegen kritiek maar hij laat er zich zelden door overtuigen. In dit boek is dit niet anders. Meerdere bijdragen grijpen terug naar oude en minder oude discussies, die echter bijna alle ongeactualiseerd blijven. Zo wijst hij in de bijdrage over de 19de eeuwse taalwet-

geving de vub-linguïsten - overigens niet zonder grond- scherp terecht omdat ze de historische literatuur onvoldoende beheersen. In het stuk over de *Flamenpolitik* en het activisme wordt opnieuw ingegaan op het debat over het aandeel van de Duitsers en de Nederlanders, dat voor Wils veel ingrijpender is geweest dan voor andere historici. In zijn uitvoerig betoog over de rol van Albert I zet hij zich af tegen collega's die Alberts houding te Vlaamsvriendelijk voorstellen. De autobiografie van Geyl dient tevens om de reacties in herinnering te brengen van Vlaamse en Nederlandse collega's die ontstonden toen Wils jaren geleden Geyl ontmaskerde als een Groot-Nederlander die de vernietiging van België tot doel had. Ook nu blijft Wils herhalen dat deze stroming in Nederland een heel breed gehoor vond. Maar de overtuigende analyse van de beweging is er nog altijd niet en dus blijft de vraag open of het wel om zo breed gedeelde Nederlandse ambities ging en niet veeleer om intellectualistische uitzonderingen op de regel. Met de overleden Elias gaat Wils ook nog steeds in debat. Zijn werken sluiten aan bij de opvattingen uit zijn Vlaamsnationalistisch verleden, is zijn conclusie. Wils leest in Elias' omvangrijk werk dat voor hem enkel het anti-Belgische echt nationaal was. De beweging werd zich daar pas in 1914 van bewust, maar het lag al vanaf 1830 in de beweging verscholen. Een grondige inhoudsanalyse van Elias' *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte* zou nuttig zijn om na te gaan of Elias inderdaad de band tussen de Vlaamse Beweging en het 19de-eeuwse België zo eenzijdig behandeld heeft. Met het stuk over Vindevogel bindt Wils tot slot de strijd aan tegen de propaganda van de revanchistische Vlaamsnationalistische historiografie.

Bij zijn inspanningen om bestaande mythes te ontkrachten, creëert Wils er ook soms nieuwe. Ik denk onder meer aan zijn stelling over het ontstaan van de Vlaamse Beweging, die ook in dit boek aanwezig is. Die is volgens Wils ontstaan uit het enthousiasme voor de Belgische revolutie van 1830. Er is ook geen rechtstreekse band met de pro-Nederlandse taalpolitiek van Willem I, zoals andere historici graag beweren. Die heeft in

de revolutie volgens Wils trouwens ook geen rol van betekenis gespeeld. Dat alles klopt niet helemaal. Het onderzoek is ondertussen ver genoeg gevorderd om in de Vlaamse Beweging van de jaren 1830 verschillende groepen te onderscheiden: een katholieke die inderdaad de revolutie ondersteunde, samen met een aantal democratische medestrijders. Maar de meerderheid van de "taalminnaren" reageerden wel degelijk vanuit hun ontevredenheid met de scheiding van Noord en Zuid en zetten zich in om de taalculturele samenwerking met het Noorden te herstellen. De taalpolitiek stond in 1830 wel niet het hoogst op de grievenagenda, maar ze speelde ook geen ondergeschikte rol, zoals Wils in meerdere artikelen beweert. Het samengaan van de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden in het Verenigd Koninkrijk onder Willem I plaatst Wils overigens steeds in een negatief daglicht. Het verzet ertegen en het overheersende Belgische natiegevoel liggen volgens hem aan de basis van de revolutie van 1830. Maar hoe dan verklaren dat er binnen de Belgische elite grote groepen orangisten actief bleven: adellijken, oud-ambtenaren uit de centrale, regionale en stedelijke apparaten, magistraten, geleerden en publicisten en vooral veel ondernemers uit de industriële, commerciële en financiële wereld?

Een laatste punt tot slot. In het voorwoord en de epilooog geeft Wils een sterk geëngageerd karakter aan dit boek. Dat er in 2019 geen federale regering kon gevormd worden, ziet hij als een signaal dat het Belgisch nationaal bewustzijn te zwak is om de Belgische federale staat in leven te houden en dat de Vlaamsnationalistische separatisten dus dicht bij hun doel zijn. De drang om revanche te nemen en de rekening te presenteren voor meer dan een eeuw stiefmoederlijke behandeling en culturele vernedering is niet enkel de belangrijkste motor van dit separatisme maar de stroming lijkt het dus ook te gaan halen. Wils vreest daarvoor, want om de Franstaligen ertoe te bewegen de Vlaamse onafhankelijkheid te aanvaarden, zullen ze het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de faciliteitengemeenten inclusief, en de tweetaligheid van Vlaams-Brabant opeisen. Dat er momenteel in

sommige Franstalige kringen in die richting wordt gedacht is niet uit de lucht gegrepen, maar of het separatisme onder het Vlaamse electoraat voldoende draagkracht heeft, staat niet vast en ook met de kracht van de Belgische economische en financiële milieus houdt deze visie weinig rekening. Voor Wils is het separatistisch scenario alleszins een ramp voor Vlaanderen. Het zal van Bart De Wever de Jeltsin van Vlaanderen maken, schrijft hij. We kennen Wils' alternatief: zoals zijn boegbeeld Frans Van Cauwelaert pleit hij voor een sterk Vlaanderen in België. Die constructie is voor de Vlaamse meerderheid veel vruchtbaarder dan een onafhankelijk Vlaanderen zonder België. De toename van autonomie van Vlaanderen hoeft niet anti-Belgisch te zijn, is de boodschap die de lezer in dit boek dan ook expliciet meekrijgt.

Els Witte

HARRY VAN VELTHOVEN

Bevriende vijanden. Hoe de Belgische socialisten uit elkaar groeiden

Kalmthout, Polis, 2019, 292 p.

Dat de communautaire discussie centraal op de Belgische politieke agenda weegt, is een open deur intrappen. Zo werden de obstakels om het voorbije decennium na parlementsverkiezingen vlot tot de vorming van een federale regering te komen niet in de laatste plaats geweten aan het zogenaamd uit elkaar drijven van de twee voornaamste gemeenschappen van België, de Vlaamse en de Franstalige regio's. Of de steeds weerkerende communautaire *troubles* het gevolg zijn van de wens van de respectieve bevolkingen van noord en zuid om meer afstand van elkaar te nemen of de bekroning van het werk van politieke componenten die een dergelijke verwijdering en zelfs scheiding nastreven, of de gedeeltelijke verstrengeling van beide, is een vraag die we hier niet hoeven te beantwoorden. Terloops moet echter wel gezegd dat die bicommunautaire kijk op 's lands structurering abstractie maakt van de Brusselse *sui generis* regio en van het kleine *Ost-belgiën*. In het dominante Vlaamsgezinde vertoog heet het echter dat dit land 'twee democratieën' telt of, anders geformuleerd, een 'tweelandenland' zou zijn.